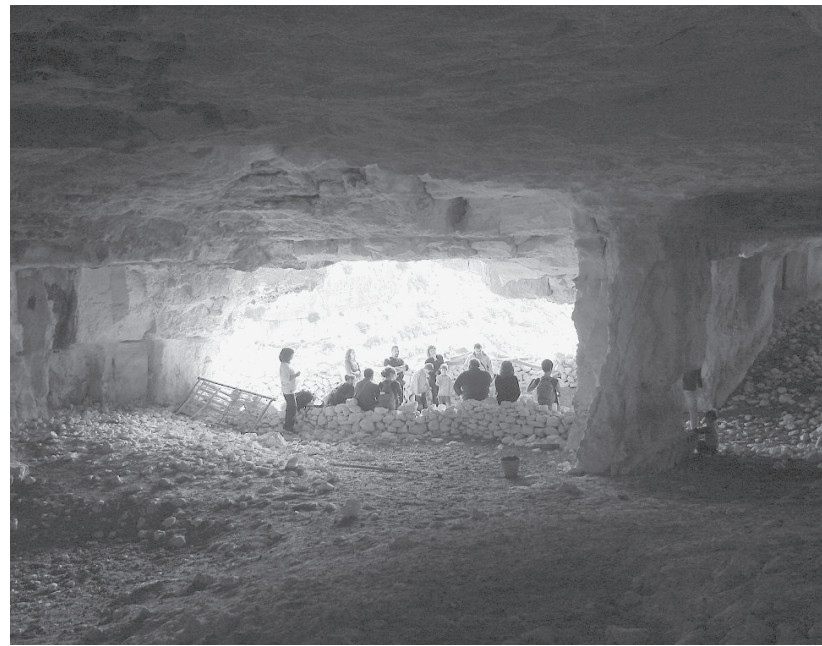

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 85

Πεντέμισι δεκαετίες ρεθεμνιώτικης σπηλαιολογικής ιστορίας

Σήμερα οι αναγνώστες της στήλης παρακαλούνται να δώσουν στον συντάκτη της το δικαίωμα να «ευλογήσει τα γένια» του. Για την ακρίβεια όχι τα δικά του «γένια», που μάλιστα δεν υφίστανται, αλλά των συντρόφων του σπηλαιολόγων, που τώρα και πεντέμισι δεκαετίες πασχίζουν να κάνουν γνωστό τον υπόγειο κόσμο, να αναδείξουν την ομορφιά του και το επιστημονικό του ενδιαφέρον και να ζητήσουν τον σεβασμό του. Να ζητήσουν τον σεβασμό όχι μόνο του έμβιου κόσμου που διαβιώνει σ' αυτά αλλά και του άβιου, εκείνου που χρειάστηκε χιλιάδες χρόνια για να δημιουργηθεί και να φτάσει αλώβητος μέχρι τις μέρες μας. Όπως συνηθίζω να αναφέρω, ο κόσμος αυτός αντιπροσωπεύει για τον πλανήτη μας ότι το «κόκκινο κουτί» για τα αεροσκάφη και ότι τα αρχαιολογικά και ιστορικά μουσεία για τα πολιτισμένα έθνη. Σ' αυτούς, τους «αδελφούς σπηλαιολόγους», όπως συνηθίζω να τους αποκαλώ, αφιέρωσα το 2013 το βιβλίο μου «Τα σπήλαια του Ρεθύμνου».

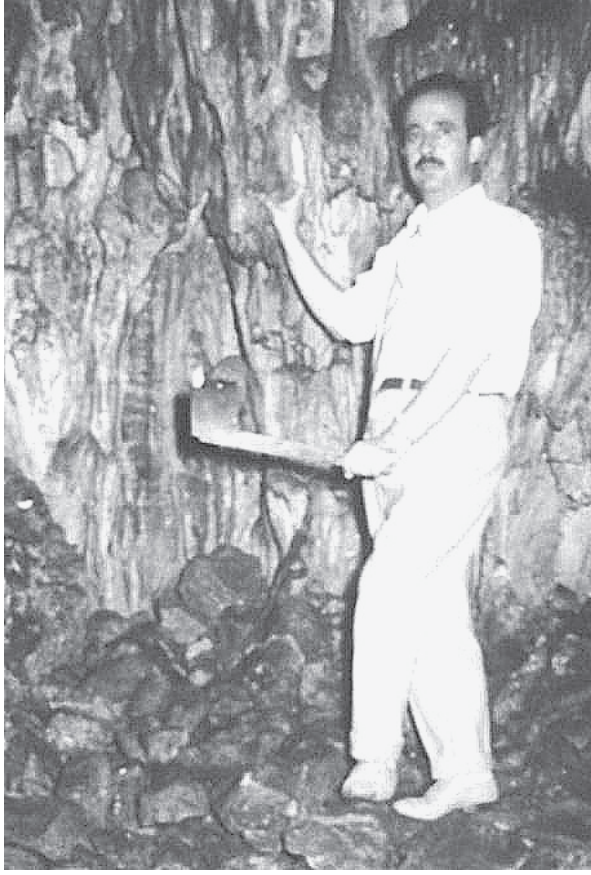
Ασφαλώς η έρευνα των σπηλαίων δεν ξεκίνησε πριν από 56 χρόνια! Εκείνη που ξεκίνησε τότε ήταν η συστηματική έρευνα, με επιστημονική μεθοδολογία και οπωσδήποτε με δημοσιεύσεις των πορισμάτων της. Πριν απ' αυτήν είχαν προηγηθεί οι εξερευνησεις όχι μόνο κατοίκων που ζούσαν στις περιοχές των σπηλαίων, αλλά και αρχαίων συγγραφέων και περιηγητών. Για παράδειγμα στο Ιδαίον Άντρον του Ψηλορείτη αναφέρονται ο Ησίοδος, ο Πίνδαρος, ο Ευριπίδης, ο Πλάτων και άλλοι 19 τουλάχιστον αρχαίοι συγγραφείς (που οι περισσότεροι δεν θα πρέπει να το είχαν επισκεφθεί). Στα νεότερα χρόνια το Σπήλαιο Μελιδονίου επισκέφθηκαν ήδη από το 1445 ο Κυριακός της Αγκώνας, το 1577 ο Fr. Barozzi, το 1595 ο L. Guerini, το 1630 ο Fr. Basilicata, το 1700 ο P. Tournefort, το 1817 ο Fr. Sieber και πολλοί περισσότεροι μετεπαναστατικά. Η συστηματική όμως εξερεύνηση των σπηλαίων ξεκίνησε από τους αρχαιολόγους, όπως ο F. Halbherr (στη φωτογραφία κάτω δεξιά, με άλλες μεγάλες μορφές της κρητικής αρχαιολογίας), ο P. Orsi, ο Στέφανος Ξανθουδίδης, ο Σπυρίδων Μαρινάτος και αρκετοί μεταγενέστεροι.

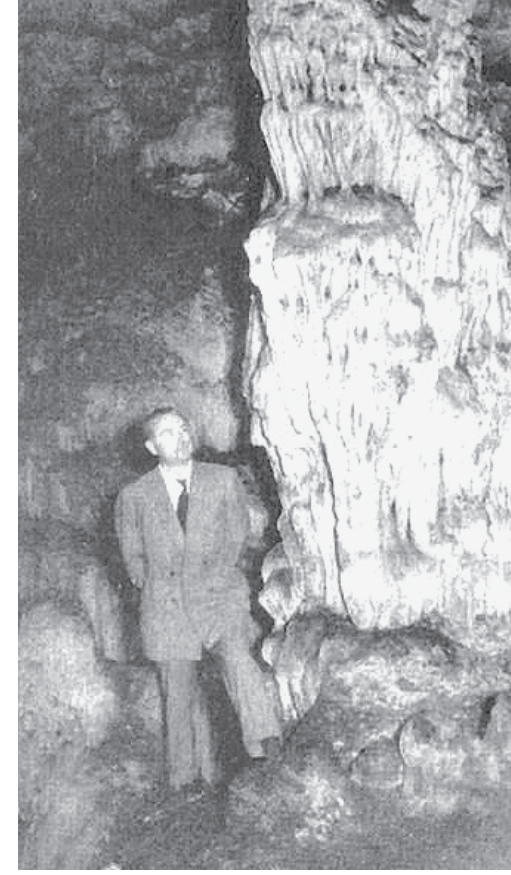
Η σπηλαιολογία στον τόπο μας ξεκίνησε σχετικά καθυστερημένα, το 1950, με την ίδρυση της *Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας*. Ήταν τα χρόνια των μυθικών μορφών του **Γιάννη και Άννας Πετροχειλίου**. Την εποχή εκείνη το θρυλικό ζευγάρι, μαζί με τον αείμνηστο πανεπιστημιακό καθηγητή **Paul Faure**, οδηγούμενοι από τον ρέκτη των κρητικών σπηλαίων **Ελευθέριο Πλατάκη**, εξερεύνησαν σπήλαια του τόπου μας, όπως η Φαναξοσπηλιάρα Πρίνου, η Μαραθοκεφάλια Κυνηγιανών και ο Γερωντόσπηλιος Μελιδονίου. Δίπλα τους εκπαιδευτήκαν και Κρήτες σπηλαιολόγοι, ώστε τον Ιανουάριο του 1962, η Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία αποφάσισε την ίδρυση στην Κρήτη του πρώτου Κλιμακίου της στην Ελλάδα, με έδρα το Ρέθυμνο. Πρόεδρός του, όπως ήταν φυσικό, ορίστηκε ο καθηγητής των φυσικών και γυμνασιάρχης στο Α' Γυμνάσιο Αρρένων Ρεθύμνου **Ελευθέριος Πλατάκης**.

Οι πρώτοι Ρεθεμνιώτες σπηλαιολόγοι που τον πλαισίωσαν ήταν οι Χρίστος Μακρής (καθηγητής, Ρέθυμνο), Κωστής Ξεζάκης (καθηγητής, Ρέθυμνο), Μαρία Ψυχουντάκη (καθηγήτρια, Ρέθυμνο), Κωνσταντίνος Φραγκάκης (δάσκαλος, Αγία Γαλήνη), Γ. Βατζέλης (καθηγητής, Ρέθυμνο), Μιχάλης Γεωργουλάκης (ιεροδιόδασκαλος, Μύρθιος Αγίου Βασιλείου), Νίκος Νιουράκης (δάσκαλος, Χαμαλεύρι) και Κωνσταντίνος Νικολουδάκης (δάσκαλος, Ελεύθερα). Παράλληλα πολλοί τότε μαθητές, ιδιαίτερα οι καταγόμενοι από την ύπαιθρο, βοήθησαν σημαντικά το Κλιμάκιο Κρήτης στις πρώτες του εξερευνησεις. Τέτοιοι βοήθοι διετέλεσαν οι Μ. Ρωμανάκης, Κ. Λινοξυλάκης, Ι. Μαστοραντωνάκης, Στ. Μπριλλάκης, Α. Λιονής, Π. Γάσπαρης, Χ. Ψαρρός, Δ. Γουκάκης, Ε. Καλογεράκης, Ν. Περάκης, Ν. Βανταράκης, Γ. Αρχοντάκης κ.ά.

Η μετάθεση του Ελευθέριου Πλατάκη στο Ηράκλειο το 1967, άφησε στο Ρέθυμνο τέσσερις εκπαιδευμένους -θεωρητικά και πρακτικά- σπηλαιολόγους, τους **Χρίστο Μακρή, Κώστα Ξεζάκη, Νίκο Νιουράκη και Κωνσταντίνο Νικολουδάκη**. Ο Χρίστος Μακρής, ο πιο ενεργός απ' όλους, εξερεύνησε και δημοσίευσε τα σπήλαια Γερανίου, Μπαλί, Πρίνου και το Σκυλογκρέμι Σελλιών και διέσωσε με ενέργειες του -διατελώντας και άμισθος Έφορος Αρχαιοτήτων- πολλά σπήλαια κατά τη διάνοξη του βόρειου οδικού άξονα της Κρήτης. Συνεργάστηκε επίσης με τους καθηγητές Γ. Malatesta και Ι. Μελέντη στην παλαιοντολογική ανασκαφή του Σπηλαίου Simonelli, στην παραθαλάσσια περιοχή του Ατσιπόπουλου.

Ο **Κωστής Ξεζάκης** ασχολήθηκε περισσότερο με σπήλαια του Μυλοποτάμου (Νιζάμη Τρύπα Πρίνου, Σπήλαιο-υπόγειο ποτάμι Έρφων, Γερωντόσπηλιος Μελιδονίου, Χαινόσπηλιος Πρινέ, Μαραθοκεφάλια και Ζυμπραγοί Τάφκοι Κυνηγιανών, Ενάλια Μπαλί) και του Αρκαδιώτικου φαραγγιού (Αγία Γαλατού και Σπηλιάρα Καφαλιανών, Άγιος Αντώνιος, Άγιος Ιωάννης και Αραπακιού Σπήλιος Αρνάτου). Εργάστηκε επίσης στην κατεύθυνση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των μαθητών, ενός όρου που την εποχή εκείνη δεν υφίστατο, όχι όμως και οι προσπάθειες, σαν τις δικές του, που είχαν ίδιους στόχους μ' αυτήν που γνωρίζουμε σήμερα. Χρειάστηκε να περάσουν τέσσερις δεκαετίες για να ιδρυθεί από το Περιβαλλοντικό Κέντρο Βόμου το δίκτυο «Τα σπήλαια της Ελλάδας στο φως», από την Ρεθεμνιώτισσα σπηλαιολόγο **Κωνσταντίνα Αρετάκη**.

Ο Χρίστος Μακρής και ο Κωστής Ξεζάκης αλλά και ο εκπαιδευμένος στην Ιταλία, όπου είχε σπουδάσει, σπηλαιολόγος Βασίλης Σιμιτζής, συνέχισαν στο Ρέθυμνο την εξερεύνηση των σπηλαίων και μετά το θάνατο του Ελευθέριου Πλατάκη, που συνέβη το έτος 1986. Κατά τις εργασίες του πρώτου Συνεδρίου, του αφιερωμένου στη μνήμη του, το έτος 1989, η Σπηλαιολογική Εταιρεία όρισε ότι το Τμήμα Κρήτης θα είχε ως υπεύθυνους τον βιολόγο **Καλούστ Παργακιανό** στην Ανατολική Κρήτη και τον γεωλόγο **Βασίλη Σιμιτζή** στη Δυτική. Κατά τη νέα περίοδο, που ξεκίνησε με τον λειτουργικό αυτό χωρισμό, το Τοπικό Τμήμα Δυτικής Κρήτης, όπως άλλωστε και της Ανατολικής, δραστηριοποιήθηκαν με έντονους ρυθμούς.

Στα χρόνια που έχουν περάσει από τότε, το Τμήμα Δυτικής Κρήτης έχει εξερευνησει περισσότερα από 150 σπήλαια. Παράλληλα την τελευταία δεκαετία διενεργεί εξερευνησεις και κάθετων σπηλαίων (βαράθρων). Μια πεντάδα εκλεκτών σπηλαιολόγων, με επικεφαλής τον **Ανδρέα Αποκορυνιώτη**, εκπαιδευμένων άριστα στις αναρχητικές τεχνικές, δεν διατάζουν να κατεβαίνουν σε βάθη εκατοντάδων μέτρων, ενώ παράλληλα συμμετέχουν σε κοινές αποστολές με ομάδες απ' όλη την Ελλάδα, ακόμα και σε διεθνείς, όπως για παράδειγμα στο σπηλαιοβάραθρο Λιοντάρι, ένα από τα 84 γνωστά παγκοσμίως βάραθρα που ξεπερνούν σε βάθος τα 1.000 μέτρα, αλλά και στο Μαύρο Σκιαδί και στις Στέρνες, στα Λευκά Όρη. Κι ακόμα στο Ψηστράκι, στο Διοματά και στο Κ-13 στις Αραβάνες.

Εννοείται ότι δεν παραμελούνται οι ευκολότερες εξερευνησεις, όπως επίσης και οι μη-νταίες εκδρομές για το ευρύτερο κοινό των φίλων της σπηλαιολογίας. Τα χρόνια που τελειώνει, για παράδειγμα, πραγματοποιήθηκαν τέτοιες στον Κεφαλά, στα Χάμπια, στον Αλικάμπο, στην Αρκουδιώτισσα, στον Βαφέ, στο Κόκκινο χωριό, στον Κουρνά και στην Αγία Κυριακή Χανίων, στην Αγία Παρασκευή Ηρακλείου, στο Ιδαίον Δικταίον Λασιθίου, στο Μούγκρι, στα Καπεδιανά, στο Μπαλί και στον Μαρουλά Ρεθύμνου. Οι πολλές αναλογικά εξερευνησεις στα Χανιά έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι οι Ρεθεμνιώτες σπηλαιολόγοι ανήκουν στο Τμήμα της Δυτικής Κρήτης της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, γι' αυτό και αρκετές από τις 25 εθιμικές κοπές πίτας στις αρχές κάθε χρονιάς έχουν πραγματοποιηθεί σε χανιώτικους σπηλαιώδεις Αγίους Αντώνηδες.

Σταθερά δραστηριοποιούνται οι Ρεθεμνιώτες σπηλαιολόγοι και στην κατεύθυνση των δημοσιεύσεων των σπηλαίων αλλά και σε εκείνη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σπήλαια. Για τον σκοπό αυτό διατηρούν από το 2009 την Έκθεση *Σπήλαια: μνημεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς* στην οδό Πατελάρου 14, σε κτήριο που ευγενικά τους έχει παραχωρήσει ο Δήμος Ρεθύμνης για τον σκοπό αυτό. Εκεί τους επισκέπτονται σχολεία και ομάδες νέων (πρόσκοποι κ.ά.) για την παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η Έκθεση είναι ανοιχτή για τους ενδιαφερόμενους κάθε Τετάρτη απόγευμα, ιδίως χάρις στην αυταπάρνηση του **Γιώργου Καλούδη**, που την έχει κάνει δεύτερο σπίτι του. Παράλληλα διοργανώνονται και περιοδικές εκθέσεις, όπως οι παλιότερες στα κτήρια του ΕΟΜΕΧ και του Ξενία.

Ο συντάκτης της στήλης σεμνύνεται ότι εδώ και τρεις σχεδόν δεκαετίες ανήκει σ' αυτή τη δημιουργική κοινότητα πολιτών του Ρεθύμνου, έχοντας διατελέσει για κάμποσα χρόνια και αντιπρόεδρος της. Χαίρεται που τα ήνια έχουν αναληφθεί εδώ και καιρό από τις νεότερες γενιές σπηλαιολόγων, που διαθέτουν περισσότερη όρεξη, εκπαίδευση και χρόνο απ' ό,τι η δική μας. Και συγχαίρει την απερχόμενη Διοικούσα Επιτροπή, που αποτελείται από τους **Μπάμπη Σκεπετζάκη, Ίλια Μοτάκη, Μάρκο Βαγιωνάκη, Στέλιο Λαμπρινό και Γιώργο Καλούδη**, απευθύνοντας σ' όποιους εκλεγούν στις σημερινές εκλογές της 12ης Δεκεμβρίου, την κλασική για την σπηλαιολογία ευχή: **ακόμα βαθύτερα, παιδιά!**

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας sthris@yahoo.gr, 2831055031